

PRZESZŁOŚĆ -PRZYSZŁOŚCI

INFORMATOR
NSZZ

Solidarność

W INSTYTUCIE UPRAWY NAWOZENIA I GLEBOZNAWSTWA

PULAWY

29 VI 1981

NR 4 SPECJALNY

KRYSTYNA KRAHELSKA

POETKA - ŻOŁNIERZ ARMII KRAJOWEJ

WIERSZY I PIOSENKI

"Gdy przyjdzie czas odlotu
do krainy innej
Chcę odlecieć w porywie
szczęścia i natchnienia
Jak ptak, co uciekając
z ziemi niegościnniej
Ziemię na niebo zamienia"

pisała dwudziestokilkuletnia Krystyna Kraheńska w czasach, gdy młodzi ludzie z Jej pokolenia musieli być przygotowani na śmierć w każdej chwili, a szczytem ich marzeń była śmierć poniesiona w chwalebnej walce z wrogiem, zamiast powołnego konania w lochach Gestapo lub za drutami obozów koncentracyjnych.

Marzenia Kraheńskiej spełniły się: odeszła "w porywie szczęścia i natchnienia" jakim było dla Polski Walczącej Powstanie Warszawskie.

Krystyna Kraheńska urodziła się 12 marca 1914 r. we wsi Mazurki w powiecie baranowickim, na pograniczu Polesia i województwa nowogrodzkiego. Jej wczesne dzieciństwo wypełniły skomplikowane wędrówki, jakie były udziałem wszystkich kresowych Polaków w czasie pierwszej wojny światowej i rewolucji. Po dwuletnim okresie prawie koczowniczego życia w okolicach Mińska na Białorusi, rodzina Kraheńskich docierała przez Warszawę do Krakowa. Już jednak w 1920 r. Kraheńscy przebywają w Puławach, skąd przenoszą się na jakiś czas do Łachwy na Polesiu, gdzie ojciec

Krystyny, Jan Kraheński, uczeń wojny obronnej 1920 r. otrzymał stanowisko kierownika odcinka Komisji Granicznej.

Dopiero w 1926 r. Kraheńscy osiadają na czas dłuższy w Brześciu nad Bugiem. Krystyna kończy tam gimnazjum im. R. Traugutta. Tam rodzą się również jej zainteresowania etnograficzne i tam powstają pierwsze wiersze.

W 1932 r. Krystyna Kraheńska rozpoczyna studia geograficzne na Uniwersytecie Warszawskim, ale już wkrótce przenosi się na etnografię. Absolutorium i dyplom magisterski uzyskuje w przededniu wybuchu drugiej wojny światowej, w maju 1939 r. na podstawie pracy stanowiącej monografię etnograficzną jej rodzinnej wsi Mazurki.

Urodzona na kresach i należąca do pierwszego pokolenia, którego poglądy kształtowały się już w niepodległej Polsce, wyrosła Kraheńska w kulisach marszałka Piłsudskiego i idei Polski jagiellońskiej. Wyrazem tych Jej przekonań jest wiersz napisany w dniu śmierci Marszałka, 12 maja 1935 r. i zadedykowany Zofii Czarnockiej.

W 1937 r. Krystyna Kraheńska pozwała rzeźbiarce Ludwice Nitschowej do pomnika Syreny - herbu Warszawy. Pomnik ten, odsłonięty tuż przed wybuchem wojny, przetrwał jako jeden z nielicznych obelisków Warszawy, okupację i Powstanie Warszawskie, zdobiąc do dziś Wybrzeże Kościuszkowskie u wylotu Tamki.

Oddajemy Czytelnikom numer specjalny Informatora Przeszłość - Przyszłości w całości poświęcony twórczości poetki, żołnierza Armii Krajowej i Powstańca Warszawskiego, Krystyny Kraheńskiej. Dochód z kolportażu tego numeru jest przeznaczony na pokrycie kosztów tablicy pamiątkowej, która zostanie wmurowana w Osadzie Pałacowej, miejscu pracy i zamieszkania K. Kraheńskiej w latach 1940-1942, w 37 rocznicę Jej śmierci. Projekt tablicy zamieszczamy poniżej.

Redakcja

W czasie krótkiego pobytu w Krakowie w 1938 r. nawiązała Krahelska współpracę z popularyzatorem regionalnej muzyki i pieśni ludowej, Bronisławem Rutkowskim. Współpracę tę przerwiał wybuch wojny.

Na wieść o agresji niemieckiej śpieszy Krystyna Krahelska z Mazurek do Warszawy z zamiarem wzięcia udziału w jej obronie, ale już po kilku dniach wykonując polecenie władz wraca na Polesie. Po wkroczeniu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wojsk ZSRR, przedostaje się przez Grodno i Białystok do Warszawy, skąd latem 1940 r. przenosi się do Puław. Zamieszkała w domu ciotek Czarnockich /siostr Zofii Czarnockiej/, z których jedna była wielce zasłużonym pracownikiem naukowym Państwowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego. Krahelska znajduje tu zatrudnienie w Zakładzie Mikrobiologii Rolniczej, na stanowisku laboranta. W tym

okresie włącza się do działalności konspiracyjnej organizowanej przez Związek Walki Zbrojnej a następnie Armii Krajowej. W Puławach powstają Jej wiersze "Kołysanka" i "Kujawiak"; z tego okresu pochodzi również Jej karykatura, którą zamieszczamy na str. 8.

Resztę okresu okupacji spędzi Krahelska głównie w Warszawie, gdzie komponuje swoją najpopularniejszą piosenkę "Hej chłopcy, bagnet na broń..." Stała się ona później hymnem powstańczego batalionu "Baszta".

W lipcu 1944 r. Krystyna Krahelska ps. "Danuta" zostaje przydzielona jako sanitariuszka do 1108 plutonu, czwartego szwadronu dywizjonu "Jeleń" w pułku "Baszta". W pierwszym dniu Powstania Warszawskiego, 1 sierpnia 1944 r. 47-osobowy 1108 pluton pod dowództwem ppor. "Wrócy" rusza do natarcia wzdłuż ulicy Polnej na budynek Domu Prasy przy ul. Marszałkowskiej 3/5. Na tarcia zostało odparte a w cza-

sie odwrotu pluton dostał się w krzyżowy ogień i został zdziesiątkowany: do zgrupowania mjr. Golskiego zajmującego pozycje w okolicach Politechniki dotarło zaledwie 7 żołnierzy. Biorąc udział w natarciu sanitariuszka Krystyna Krahelska umiera o świcie 2 sierpnia w wyniku trzech ran odniesionych w czasie ratowania rannych kolegów z plutonu. Towarzysze walki pochowali Ją w domu przy ul. Polnej 46, skąd po wojnie została przeniesiona na cmentarz przy kościele św. Katarzyny na Śłużewcu.

Krystyna Krahelska, poetka Polski Walczącej i żołnierz Armii Krajowej, odznaczona pośmiertnie Krzyżem Walecznych, stała się symbolem pokolenia, które najpiękniejsze lata młodości a w końcu i życie poświęciło sprawie dla każdego Polaka najważniejszej - niepodległości Ojczyzny.

S. Głazewski

VI. DZIAŁ MIKROBIOLOGII ROLNICZEJ PUŁAW PODCZAS WOJNY I W LATACH POWOJENNYCH

(wrzesień 1939 — czerwiec 1950)

LATA WOJENNE

Od września 1939 r. do końca lipca 1944 r. w Dziale Mikrobiologii Rolniczej pracowały dwie asystentki, praktykanci i dwóch pracowników technicznych. W ciągu tego okresu prowadzono następujące prace:

1. Za najważniejsze zadanie uważano w tym czasie przygotowanie polskiego podręcznika mikrobiologii rolniczej dla użytku studiujących na tajnych kursach, a w przyszłości dla powojennej młodzieży uniwersyteckiej. (Brak takiego podręcznika w piśmiennictwie polskim młodzież silnie odczuwała). Kierowniczka Działu opracowała zatem w ciągu trwania wojny podręcznik mikrobiologii gleby, a współpracując z nią koleżdy z SGGW w Warszawie napisali pod ogólną jej redakcją „Wstęp do Mikrobiologii Rolniczej” (T. Matuszewski) i „Mikrobiologię Mieczarską” (T. Matuszewski wraz z J. Supińską-Jakubowską).

2. Prowadzono nadal selekcję aktywnych szczepów *Rhizobium* dla uprawianych u nas roślin motylkowych. Przeprowadzono też porównanie stopnia aktywności szczepionek niemieckich (Radcliff i Biogen) i węgierskich (Sojarin) z aktywnością szczepionek puławskich. Wobec lepszego oddziaływania tych ostatnich na plony roślin, władze okupacyjne zamierzały przekazać szczepy puławskie firmom niemieckim. Udało się jednak pozostawić je w kraju i wyrób szczepionek puławskich na skalę produkcyjną powierzony został Zakładowi Wyrobu Surowic i Szczepionek prof. Bujwida. Pod ogólnym kierownictwem Działu Mikrobiologii w Puławach wytwarzano tam — stosowany przy różnych roślinach motylkowych — „Nitradix” w ilościach zaspakajających potrzeby rolników w tym zakresie na kilkudziesięciu tysiącach hektarów rocznie.

3. Prowadzono dokształcanie pracowników własnych i praktykantów. Podczas działań wojennych w 1944 Puławy, jako przyczółek mostowy, zostały poważnie zniszczone. W Instytucie spaliły się niektóre pracownie, Dział Mikrobiologii Rolniczej został również zniszczony. Z pracowników Działu zginęły w powstaniu warszawskim mgr Maria Czerwńska i mgr Krystyna Krahelska (wspomnienia pośmiertne w Pamiętniku Puławskim, T. 19, 1949 r.).

Fragment z: „Pamiętnik Puławski”, zeszyt jubileuszowy — Puławy 1862-1962. Wyd. 1965, PWRiL W-wa.
Red.

WIERSZY I PIOSENKI

DWÓR

Za bramą, za płotem,
Jest droga.

A przy drodze kwitną dziewanny liliowe i złote,
A droga wiję się, w piaszczyste koleiny poryta,
I jest długa, gdzieś w świat się ciągnie
Szeregiem znaków zapytań.

Drzewa biegną na niebo, coraz bardziej czarne
1 dalekie,

Tam wieczorem gwiazdy ginące się sypią:
Dzisiaj, wczoraj, przedwczoraj... przez wieki.
Tam, w końcu alei, kończy się ziemia

Zębatą linią indyga,
Tam chmury jesienią gnają:
Płowe konie po trzy, po trzy w wietrznych
kwadrygach,

Tam,
Za bramą,
Jest inne życie...

Ale tutaj, w dziedzińcu, od lat jest to samo.

O prababczynach pantofelkach z liliowego atlasu,
O zamkniętych na strychu starych słuckich pasach,
O strzepach sukien czyichś w blade sztychach róże,
O zamurowanym w ścianie powstańcza mundurze
Któż ci powie — wymarli ludzie, dom-sierota?
Wiesz, że o siwy kamień, co leży we wrotach,
Dzwoniły podkowami napoliońskie konie?
Wiesz, że maleńkie twych prababek dżonie
Na chorągwiach znaczyły Orła godło święte?
Wiesz?...

... Ciesza legła w polu pożętym,
Strych kurczem tchnie — i dawno upłynionym czasem.

/1930/

Dzieciństwo, dalekie dzieciństwo,
 Pachnące lasem bez granic,
 Ze też ci się tak zeszło prędko
 I tak - na nic.
 Pozostał po tobie zapach
 I ziarna, bosa rosa,
 I ciche, jesienne noce,
 I zima w płonących szczapach.
 Ani jednej przeczytanej książki,
 Końskie grzywy i bujna swoboda,
 O dzieciństwo, dalekie dzieciństwo,
 Przepłynięte niby wąska woda.

/1928-1930/

Patrz, międzygwiezdna łódka
 Za oknem się kołysze!
 Popłyniemy nią dziś
 W dal najdalej,
 Rozepniemy nad nią żagiel cieszę,
 Rozepniemy nad nią wielką cieszę.

Znowu pobiegnę przez łąki,
 Przez trawy, bezziemnie szczęśliwa,
 Jak szczeniak za cieniem pogonię,
 Przez złote kwiecie arniki
 Jak przez słońce będę przepływać,
 Będę zbierać na okopach jagody
 Wonne, czerwone, dojrzale,
 Będę śpiewać na cały głos piosenki
 Tchnące głupim szczenięcym szaleń.
 Przez szczęście będę bluźnić,
 Wyciągnęwszy ku niebu ramiona:
 "Czemuś mi - niedobry Boże -
 Nie stworzył
 Z ogonem!"

P.J.

Pierwsze wiosenne muchy
 Na szybie podsłonecznej brzęczą,
 Wiosna ci się obwinęła, synku,
 Na wychudłych rękach
 Barwną tęczę.
 Leżysz - taki jakiś przezroczysty,
 Gdzieś w dal patrząc przez słoneczny pokój...
 Ach, wiem przecie,
 Ze ci już niedługo
 Po tych ciągłych buchających krwotokach...
 Chodziłam dziś sama - hen - do Boga
 Praw jakowś dla ciebie dochodzić...
 Czemu wiosna na świat przychodzić
 Gdzieś w dalekość od ciebie odchodzi?...

/1931/

P.J.

A niebo jest takie szare,
 A chmury są takie śnieżne,
 A pola - gdyby nie cmentarz -
 Byłyby bezbrzeżne...
 Na tym jedynym brzegu,
 O niebo zaczepionym za sosny,
 Twoja maleńka mogiłka
 Będzie kwitła najbliższej wiosny.

/1932-1936/

Dzikie gęsi pod niebem kluczą,
 Białą skrzydła popod światło gwiazd.
 Pieśni swoich wiatr się od nich nauczył,
 Niósł je w ciszę opuszczonych gniazd.
 Śpiewaj, wietrze, swe pieśni bez końca,
 Gnając liście, złote liście w świat...
 ...Dzikie gęsi na szarych piórach mają słońce,
 Słońcem znaczą swój północny ślad.

Cóż z tego, że zza szyby pękł róż się mienią,
 Chryzantemy - zwierzęta beztwarze do szyby się
 cisną,
 Gdy się tęskni do osin, co zaczęły czerwienić,
 I do win, co nad gankiem szczerwienione zwieją.
 W szarej beznadziejności óródmijskiego gwaru
 Mgłą się jesień rozlała, mgłą się jesień płacze,
 Cóż z tego, że gdzieś z muru wiszą krwawe pnące,
 Ze się liść żółty zbliżał gdzieś w uliczny parów.

/1932/

Wzięliśmy się za ręce
 I pójdziemy szukać cieszę,
 I pójdziemy patrzeć, co się z drzewami dzieje.
 Gdzie?
 Do łazienek chyba - i w Aleje...
 Ty wiesz, jak strasznie chciałam poszaleć,
 Ze nie ma miasta, że są tylko dookoła drzewa.

/1933/

Jakże ci powiem, najdroższy,
 Jak szumi jesień w drzewach,
 Ja od lasu uczyłam się patrzeć,
 Ja od wiatru uczyłam się śpiewać
 I w mym sercu jest jesień i wiatr,
 Suche liście szeleszczą wśród trawy.
 Jakże powiem ci, mój najmiłszy,
 "Sercem moim wiatr tylko się bawi."
 Jakże powiem ci to, jedyny,
 Jaką wielką mam w duszy tęsknotę:
 Nie przetopię się w szronie jesiennym
 W liście czerwone i złote.
 Jakże ty mnie zrozumiesz, najdroższy,
 Gdy się szarpie jak liście na drzewach,
 Ja od ptaków uczyłam się patrzeć
 I od wiatru uczyłam się śpiewać.

/1930-1935/

ŚWIĘTA

Pokój biały i cichy,
Gdzieś dalekie lasy,
Krótki dzień ku nim niebem zachodnim się schylił
I, ciężkie jak żywica, nieznajome chwile
Wprost w serca głęb się sączy
Mijającym czasem.
Pachnie eozą i światłem,
Dymem i podwórzem,
Wonią domu i ciszy,
Miodu i rezedy...
Głową wparłszy na dionizach
W zmierzchu się zanurzam:
Jak w miłości; co przyszła, nie wiadomo kiedy.

M
M

Matce

Zytom kwitnącym się pokłon,
Nieruchomym w bieli dnia
Pod jasną, słoneczną spiekotą,
Lasom zielonym się pokłon
I wodzie, co się pod światło z błękitnej zdaje
być złotą.

Pokłon się niebu i łąkom, i chmurom
Zeglującym jak jasne bryły,
I drodze do domu powiedz:
Stopy moje stęskniły się za siwym jej pyłem.

DROGA WIECZORNA

Tak naiwnie, dziewczęco są wiotkie
Pnie brzozowe w liści kaskadach.
Sosny proste, aż do głębi złote,
Ciemnym czubem sięgają nieba.
Ścierń orana nie pachnie już chlebem,
Droga - eypki piasek pod kołami -
No i księżyc, romantycznie blady...
Zaladaj z wozu, idź obok piechotę!
Serce w siny widnokrąg przetapiaj!
Czas nie płynie, rozkwitł grykami,
Czas się zmienił w biały mocny zapach,
Cierpki na dnie - w środku bardzo słodki...
Wiesz, Kres drogi. Szare, proste płoty...

KOŁYSANKA JESIENNA

Uśnij, uśnij, nie patrz w okno!
Tam za oknem zimna siłota,
Marzną drzewa w deszczu moknac,
Wiatr się czepia mokrych płotów.
Deszcz po dachu krople toczy,
Leci owoc z jarzębiny,
Uśnij, uśnij, mój jedyny,
Nie patrz w okno, zamknij oczy!

KRAJOBRAZ Z NOWIEM

Jasi

Na wprost oczu bezlistny jesień
Ponad drogą /nikt nią nie chodzi/,
Nad nim blady na niebie miesiąc
/Z chmury jasnej właśnie się urodził/.
Gwiazdy lecą w dół, chwilę migocąc...
Lecą ptaki, pod niebem je słysząc...
...Jesień późna, chłodna, taka cicha
Jak cień drzewa, jak liść spadły nocą.

KOŁĘDA

Barbara była po lodzie,
A Chrystus w deszcz się urodził,
Mgła była mętna i biała,
Gwiazda nad nią u góry stała
Niewidoczna.
Szukali Magowie drogi
Do stajenki betlejemskiej ubogiej,
Błądzili we mgle, w rozdrożach,
Szukający Dzieciny Bożej.
I pytali spotkanych pasterzy:
- Czy nie wiecie, gdzie leży
Betlejem?
- Jedźcie, możni panowie, tędy,
Tam śpiewają, słysząc, kołędy,
Błotem, groblą, przez krzywe mosty
Do stajenki traficie prosto,
A poznacie ją: nad kalenicą
Gwiazda w ciemności wiecie iskry złote,
I nie patrząc na błoto i siłotę
U drzwi stoją mali kołędnicy,
I śpiewają.

SPÓŹNIENIE

W cieży chwil spóźnionych w zielonych czeluściach
Czas się zgubił. Bez godzin żyje las cieniasty,
Chwile same się liczą na pachnących liściach,
Aż, żółkłym, przyjdzie wiotkie gałęzie opuścić...

...Zatrzymały mnie w drodze gałęzie nawisłe,
Brzozy mnie obstały wysmukłymi pniami...
...Byłam sama jak drzewo tam, między drzewami...
Dlatego się spóźniłam. Dlatego nie przyszedłam.

WIŚNIE I SŁOWA

J.K.

Soczysta i cierpkawa czerwień ciemnych jagód
Obiecana jest bielą wiśniowego sadu,

Wiosna się objawiła w kwitnieniu wiśniowym
Jak miłość, co się nagle objawiła słowu.

Słowem ciepłym i jasnym jak wiatr między sadem
Odkryje się nagle miłość - czerwienią od jagód.

WAKACJE WIELKANOCNE

Witkowi

Koło domu pęcznieją na kasztanach pęki,
Fiołków szukam, jak wonnej wiosny, w trawie
płowej,
Chodzę w daleką przestrzeń po torfiastych łąkach
Burtami wyciągniętych w nieskończoność rowów.

I noce są gwiazd pełne i ptaków przelotnych,
Dnie błękitne jak rozlew i pachnące łące,
I przed świtem, na toki, jednokonnym wozem
Chłopcy jadą, wsięgając w białą mgłę wilgotność.

I prezę się ku niebu gałęzie brzozowe
Pachnące gorzko pęczki prostują do słońca,
A las tak mocno śpiewa - że nie powiesz słowem...
I wtedy właśnie zawsze Wielkanoc się kończy.

/1937/

BALLADA O ŚWIĘTYM JERZYM

C.B. de C.J.

We wnętrzu starej cerkwi gdzieś nad Czeremoszem
Zatęsknił za górami święty Jerzy złoty:
To wiatr wiosenny przyniósł wonny świerków

I białą grzywę konia przeganą z pieszczotą.
Zatęsknił za radością, słońcem i swobodą,
Za lasu ciemną gęstwą, za zimną krynicą...

...Achl! móc napoić konia u zielonej wody,
W oczy zajrzeć idącym od niej młodzieńcom!...
Smok już skonał, do ziemi oszczepem przybity,
Konia zmęczył się, trzymając do góry kopyta.

Pomiedzy woryniami jedzie złoty święty,
Wzros się znad ozoła wymknął i wieje na wietrze,
Nie na bój z smokiem jedzie. Nad potokiem krętym
Kadziłło oczyścić z zbroi słońcem i powietrzem.

Puścić konia na miękką trawę w poloninę
/Zbyt długo sowy rumak gryzł twarde wędzidło/
I leżąc na wznak patrzeć w dół, jak u stawidła
Wiatr rozwiewa zapaski huculskim dziewczynem.

I zamyslić się cicho, pod błękitnym niebem,
Nad trudami rolnika, nad dolą pasterską,
Jedną chwilę... bo koń już napił się i trzeba
Wracać. Bo zaraz zamkną cerkiew świętojeńską.

Znów przez otwarte wrota wicher roztańczony
Zapędził się w złocone i żywiczne wnętrza,
A we wnętrzu mrok dymy w wonne słupy spiętrzył
I miesza rozśpiewane Hospody z ładonem;
I cerkiew chłonie wiosnę z rozbieganych ęcieżyn,
W oitarzu spina konia złoty święty Jerzy.

BALLADA O SZALEJU

Droga idzie ku wodzie wykopem
Aż do mostu. A pod mostem ton głęboka.
Nad wykopem biały kwitnie szalej
I gwiazdami kwiatów patrzy w niebo.

Ej szaleju, szaleju przydrożny,
Gwiazd nie oćmiesz kwiatów zawierucha,
Przeciw gwiazdom kwiatami nie szalej!

Była w wiosce za rzeką dziewczyna,
Co się w obcym przechodniu kochała.
Księżyc świecił i czas szybko mijał,
Gwiazdy gasły pod mostem w głębinię,
Czas... przelewał się rzeką jak woda.

Ej szaleju, biały szaleju,
Krótkie noce, dzień się przedko pali,
Białym kwiatom rozkwitać trzeba.

Ze dziewczynę porzucił kochanek,
Ze się poszła ciemnej wodzie żalić...
Noc leżała za wykopem głucha,
Ścichły kregi, zanim przyszedł ranek.
Rankiem ciało rybacy dostali.

Ej szaleju, biały szaleju,
Nie dorównasz gwiazdom urodę,
Przeciw gwiazdom kwiatami nie szalej!

ROZSTANIE

Od mgły wieczornej ciężki osiada na trawach
Sosenowy, zimny zapach, wrześnieowa pełnia nad
Gwiazdami się z nieba chłód sypie, mróz idzie
Jedyny przechodzień na ęcieżce, gdzie nie
- To tylko zapach sosnowy, chłodny, u kolan się
Po dłońiach spuszczonej wieje smugami z leśnych
I białą rosą zakrywa stóp drogę, ślad po śladzie,
Powrót przecina za mną i wszystko przeszłe zamyka.
W sam środek serca wchodzi... inaczej pachną niż
Sosny. Ich woń gorąca żywicą płynęła przez żyły...
...Drzewom nieznana. tęsknota jest we mnie.
O sosny, siostry wierne... więc zapomnijcie, że
byłam.

DO PORUCZNIKA J.L.

/Jesień białoruska/

U nas, na Białej Rusi, inaczej niż wszędzie na
Najpierw znad łużów ciągnie trawę i burzę.
Potem któregoś dnia nagle przejrzyłość w
I zaraz już ciągną ptaki kluczami. I wszędzie je
Po kamienistych zagonach, co pną się po wzgórzach
Powoli wchodzi żyto. Błękitem las leży daleki
I płowe stogi obsiadły zrudziały wygon za rzeką,
Gdzie stadem pasę się konie. Włochate konie
Wieczór przychodzi i gwiazdy. I nagle wiesz,
Wiesz, jakbyś wyrósł z ziemi prosto jak brzozy,
Co ptakom lecieć każe po nocach. Co w wietrze
...I serce być własne zamienił na ptasią drogę
Nie stój wrześnieową nocą, nie słuchaj lejących
Gwiazdami serce zaproszysz. Sypią się - płasek
Zaproszysz serce tęsknotą... i po co? Polem
Wiatr pachnie. Siwa rosa w kalinach kropie
/1938/

M
M
M

Szość z gwiazd robimy aż po brzeg urwiska,
Bite gwiazdzistą drogę moszcząc piędz po piędzi
Zeszliśmy nad wodę - już zupełnie blisko,
Nad sam nurt błękitny, co w nieznane pędzi.

Budujemy mosty, mosty kalinowe,
Gdzieś na drugą stronę nieznajomej wody.
Czerwien się, kalino, nad mostem zwodzonymi
Kalinowym mostem dobrze będzie chodzić!

Kalina zielona, czerwona i wiotka,
Z kaliny są mosty... wir się w wodzie męci...
A jeżeli woda mostu nie roztręci,
Gdzieś, na drugim brzegu, może ciebie spotkam?

ORGANY WIERZĄCYCH

Jasi

Organowym pasażem wiara przenika przez serce...
 ... O nieśmiertelność modlić się trzeba nawet
 w godzinę śmierci.
 Jak deszcz równe i ciche dźwięki pokój niosę
 wierzącym w Pana,
 Rozkwitają, jak kwiaty - kolejno, światło spływa
 w kościół drawniany,
 Grzmia fugę, gniew Pański wieszczą, aż trzęsie
 się strop ponad chórem...
 ...Znów się wodą epokój przelewa, płyną dźwięki
 nieprzerwanym sznurem,
 Chrystusowa męka i miłość, radość wieczna -
 ponad każdą żalobę...
 ...Idź moimi śladami, zamieszkać jak w obszernym
 domostwie w tobie.

POLSKA

Najpierw była żołnierską piosenką i szczeniem
 karabinów daleko,
 Najpierwszym, dziecięcym wspomnieniem,
 niespanymi, matczynymi nocami.
 Była szarą, zapomnianą jesienią - szary wież
 opuszczał Magdeburg -
 Była wielka, i rosła z dnia na dzień, z modlitw,
 z ofiar, z oczekiwania.

Później była historią w szkole, drzew zielenią,
 łopotem sztandarów,
 Defiladą harcerską na baczność i skowronczą
 piosenką nad niebem,
 Jeszcze później cichym zachwytem w samym środku
 miejskiego gwaru
 I zapachem jasmínów w łazienkach, przy parkanie,
 za którym - Belweder.

Bardzo trudno powiedzieć: Polska, żeby w słowie
 powiedzieć wszystko:
 Barwę nieba i wody, woń lasu i żytnie zagody na
 piasku,
 Patos ciszy i warkot motorów, defilady i słońce
 na kaskach,
 Całą prostą ludzką codzienność i odświętność.
 Dalekość i bliskość.

/1938/

Rys. wykonała w 1940-41/2/ p. Maria Czerwińska
 /zginęła w powstaniu warszawskim/.
 Od prawej: Józef Kisiel, KRYSZYNA KRAHELSKA,
 Maria Czerwińska, Jadwiga Marozewska-Ziemiecka,
 Julia Gołębiowska - prac. Działu Mikrobiologii
 Rolniczej PINGW w Puławach. Red.

WIOSNA ZAWIEDZIONYCH

Tak czekaliśmy ciebie w tym roku, zimna wiosno,
 sucha, wietrzna wiosno!
 A gorzkie ziele tylko wrześnie mogiły zrosło
 I skowroncza piosenka nie dźwięczała jak sama
 radość,
 Nawet drzewa nie kwitną - wymarziły po rozłogach,
 po miedzach,
 po sadach.
 Nawet ziemia zakrzepła w sobie. Umierają rośliny
 na spiece.
 I czymże się ma sycić, czym poić, puste źródło -
 smutne serce człowiecze?

/1940/

MODLITWA MAJOWA

/O powrót na niebo/

Matko Boska dziadowa, ojcowca, którą brat mój na
 piersi nosi,
 Całą siłą siostrzaną miłości za bratem moim Cię
 proszę:
 Daj mu siłę myśli, krzepkość ramion, daj mu
 ptaków wędrownych lekkość
 Powrót stery maszyny, szlak nieba, ziemię małą
 u stóp i daleką.
 Daj mu wrócić na niebo, Matko, z kwadratami na
 powierzchni płatów.
 Sercu srebrnej maszyny-ptaka, lotnikowi, mojemu
 bratu.

/1940/

KUJAWIAK

Na Kujawach, na szerokich, żyznych polach szara
 leży mgła,
 Ciężka, bezlitosna, beznamiętna doła ludzi w obcą
 stronę jak wiatr liście gna.
 Kujawiakiem płacze wiatr w gałęziach drzew,
 Umilkł nad polami każdy inny śpiew,
 Tylko czarna rola w sobie krzepnie z bólu,
 Zimną rosą płaczą drobne liście drzew.
 Kujawiaczek, Kujawiaczek, gdzieś na obcej ziemi
 zali się i płacze.

Jak jesienny wichur lka wśród drzew.
 W tę kujawską ziemię, w tę kujawską czarną,
 Padło gestym słowem krwi braterskiej ziarno,
 Leży w niej głęboko, złote i gorące,
 Czekają tylko wiosny, słońca.
 I na pierwszy wiosny obudzony wiew
 Śmignie prosto w górę bohaterki siew,
 Zbudzą się Kujawy, ziemia umęczona,
 Za broń chwycą, pomazczą krzywdę, ból i krew
 Kujawiakiem rozśpiewanym rozziocą się w słońcu te
 kujawskie łany,
 Kujawiakiem, kujawiaczką... ze wzruszenia wierzby
 się popłaczą.

/1940/

WIERSZ O NAS I CHŁOPCACH

Jakże trudno uśmiechać się znowu do zieleni, do
 wiosny, do słońca,
 Nam, dziewczynom o gorzkich ustach, nam,
 dziewczynom o ramionach tęskniących,
 Wiemy przecież, że wrócą kiedyś nasi wiaśni,
 najdrożsi chłopcy,
 Wrócą kiedyś... Nie wiemy kiedy. Skądś - z tej
 swojej wędrowni obcej
 My musimy być mocne i jasne. Nam nie wolno
 płakać i nie wierzyć.
 Boby ciężiej im było - daleko - naszym chłopcom...
 Naszym żołnierzom.

KOŁYSANKA

Smutna rzeka, księżyc po niej pływa,
Nad nią ciemne dłonie chyli kłon,
Śpij, dziecko, nie się nie odzywa,
Śpi w mogiłach zakopana broń.

Smutna rzeka, usnął las cienisty,
Srebrne gwiazdy spadły w srebrną toń.
Gdzieś po polach, gdzieś po lasach mglistych
Czućnie drzemie zakopana broń.

Smutna rzeka, księżyc po niej spłynął,
Ciemna noc na liściach kładzie dłoń.
Śpij, dziecko, śpij, żołnierski synu,
Już niedługo obudzimy broń.

/1941/

JESIEŃ

Kiedy dzień jest tak szary i tak mglisty jak
dzisiaj,
Myślę sobie o wyapie zatopionej wśród mgły...
...Białe skały wyrzeźbione szary kanał kołysze
I rosa, tak jak u nas, spada z liści jak łyż.

We mgłę wzgórz kształty wypukłe łagodnieją
i mięknie.
Liście leżą na trawie, krwawe, złote, wśród
drzew...
Myślisz miły, że Polska /Polska droższa nad
krew/
Taka teraz, jesienią, musi być strasznie
piękna...

Oprócz tego wszystkiego, co cię jeszcze ma
czekać,
O co walczyć masz jeszcze, dokąd lecieć czy
iść,
W kraju, za szarych morzem, tak ogromnie daleko,
Czeka cię moje serce - i drży trochę jak liść.

/1943/

O WOJENIE

O wojenku, wojenku, jaka siła w tobie...
Cicho śnią twoi chłopcy w płytkim swoim grobie.
Na ulicach Warszawy, pod Mławą, pod Rawą
Polegli młodą śmiercią, jaskrawą i krwawą.

Gorzko śnią twoi chłopcy w płytkim swoim
grobie.
A Polskę - niby ziarno w roli - mają w sobie.
Gorzkim piołunem, trawą, nie pękniem róż
białych,
Nie jak w piosence - groby po Polsce
rozsiałaś.

O wojenku, wojenku, cóż ty za pani...
Drugi rok siedzą chłopcy - ponumerowani -
/. . . . . /

A Polska jest tam z nimi razem - za drutami -
O wojenku, wojenku, cóż ty za pani...

Hej wojenku, wojenku, jakaś ty szalona,
Się w tych polskich chłopcach niełatwo pokonać.
W Francji, Belgii czy Grecji, wśród piasków
Sahary
Trud dróg najkrwawszych, wzięli na swój mundur
szary,

Polskę niosę w sercach i ramionach.
Hej wojenku, wojenku, jakaś ty szalona!

Niebo jest nad nami, mój bracie, to samo,
Pełne gwiazd, co migocą nocami,
W dzień jak czara nalana po brzeg złotem słońca,
Tylko droga od ciebie do mnie daleka...
Nie wiemy - kiedy się skończy...
Teraz niebem ciągną ptaki, bracie, bo jest
wiosna,

Kluczami żurawie, kluczami gęsi...
Pod pełnią czajki w nocy budzą się krzykiem
żałobnym,

A mnie się zdaje, że to może srebrne karawany
Samolotów płyną z daleka jak ptaki
Wiatrem wiosennym przygnane.
I własne serce mnie budzi,
W środku nocy wali z łoskotem...
...Że to może na granatowym niebie
Rozkrzyżowały się skrzydła srebrzyste
Twoje, bracie, samolotu...

/1943/

SEN O BAGNIECIE

Serce tłucze się w piersi jak zbudzony ptak...
Słońce wschodzi czerwone ponad srebrną tęczą...
Hej, bracie, otwórz oczy szeroko i patrz!
To nie sen ci się przysnił albo jaki znak.
Drzewa przydrożne nawet, popatrz, we mgłę lecą...
Otwórz oczy szeroko! Słuchaj: rośnie śpiew.
To nie ptaki. To ziemia śpiewa, ziemia drży,
Srebrnem się rosa sypie jak najczystsze łyż -
W czerwień. A czerwień bucha ku górze jak krew.

Twój bagno jest srebrzysty... i czerwona krew...

W Afryce czy to w Europie,
Powietrze, morze czy to ląd,
Nienadaremnie walczysz chłopie,
Bo wszędzie biegnie polski front.

I wszędzie ślad twój biegnie krwawy,
Od Tipperary aż po Bug,
Iobruku bronisz jak Warszawy,
Przed tobą ciągle jeden wróg.

Przez drogi przysypane pyłem
Biegnie twa trasa, płynie śpiew,
W Ojczyźnie wykrwawione żyły
Co dzień przelewasz młodą krew.

Czy byłś, bracie, nad fiordami,
Czyś w afrykańskim słońcu padł,
Z tęsknoty i ze stali, snami
Budujesz Polskę przyszłych lat.

Zazieleniał w lesie liść,
Wiosną pachnie bzoza kiść.
Nie płacz, dziewczyno,
Nie smuć się, dziewczyno,
Ze nam trzeba teraz iść...

Młodą wiosną pachnie las,
Młode serca biją w nas.
Więc razem ze mną
Raduj się dziewczyno,
Ze już maszerować czas!

Bzami pachnie uśmiech twój,
Z twym uśmiechem idę w bój,
Gdy będę mijał
Twoje okieneczko,
Uśmiechnięta w oknie stój...

Módl się o wiarę dla nas, o moc, o wytrwanie,
Najświętsza Panno, która w Ostrej świecisz Bramie!
Nie daj kruszyć się sercom naszym w męce
Po więzieniach, po obozach, po kaźniach,
Pomóż wszystkim słabnącym stać prosto
I treść jedną widzieć w sobie wyraźnie,
Matko Boska Ostrobramska, Panienko Najświeższa!
Przyszło nam znosić uderzenia w twarz dłońią
wroga, dłońią obcą,
W bezbronne pierś brać kule i nagich bagnatów ostrza,
Spełń jedną, jedyne naszą wspólną, najgłębszą
modlitwę:
Daj nam wytrwać!

Chryste Panie z przydrożnych połamanych krzyży,
Krzyżowa nasza droga, droga do zwycięstwa...
Daj nam siłę wytrwania, daj nam wolę męstwa!
I Polskę naszym oczom strudzonym przybliżaj.

Skrzywdzony Zbawicielu spalonych kościołów,
Każdą kroplę krwi naszej przemień nam na ołów!

Wytrwamy gdzieś w podziemiach, jeśli tego trzeba,
By, jak ukryta woda, wymywać z ukrycia.
Daj nam, Chryste przydrożny, silną wolę życia!
I daj nam śmierć żołnierską - jeśli umrzeć trzeba.

Poprzez ciemność i burzę daj nam iść najprościej
Drogą do nowąj Polski, drogą do wolności.

/1942-1943/

Hej chłopcy, bagnet na broń!
Długa droga, daleka przed nami,
Mocne serca, a w ręku karabin,
Granaty w dłońiach i bagnet na broni.

Jasny świt się roztoczy, wiatr owieje nam oczy
I odetchnąć da płucom, i rozgorzeć da krwi,
I piosenkę jak tęczę nad nami roztoczy
W równym rytmie marsza: raz, dwa, trzy...

Hej chłopcy, bagnet na broń!
Długa droga, daleka przed nami, trud i znój,
Po zwycięstwo, my młodzi, idziemy na bój.
Granaty w dłońiach i bagnet na broni.

Ciemna noc się nad nami roziskrzyła gwiazdami,
Białe wstęgi dróg w pyłe, długie noce i dni,
Nowa Polska, zwycięska, jest w nas i przed

nami
W równym rytmie marsza: raz, dwa, trzy...

Hej chłopcy, bagnet na broń!
Bo kto wie, czy to jutro, pojutrze czy dziś
Przyjdzie rozkaz, że już, że już trzeba nam

iść,
Granaty w dłońiach i bagnet na broni.

/1943/

Słowa i muzyka: K. Krahelska

BAGNET NA BRON

Wiatr się szlochom gorącym wyrwał gdzieś spod trawy
Targał uśpione drzewa, wył w ulicach miasta
Serca dzwonów obudził - z Wilna gdzieś,

Gnał na Kraków, w Karpaty - łkając - wieścią
z Warszawy chłastał:

Ze w czeremchowej ciszy, że w wiosnie zielonej
Nie stało już powietrza Komendanta płucem
Ze przez gwiazdy podartą ciemność noc zarzuca
Na Jego siwe oczy czuwaniem zmęczone.
Ze nie drgnie żaden uśmiech na zakrzepłej twarzy,
I więcej słów nie będzie nad te, powiedziane.
Polom umarł gospodarz, wojsku brak hetmana
I Polska od dziś sama swoje losy waży.
Wielka cisza stanęła w tłumie na chodnikach
W łzach, co dawały w krtani, w choregwi

szpalerze,
A tylko gdzieś na dole, tuż przy Belwederze
tkaniem się zanosiły w piosence słowiki.
I wiatr przycichł wrócił i legł między trawą
Sam się z czeremch opruszył kwiat - jak żył -
On - usnął. On już śpiewu słowików nie słyszy,
A Polska już bez Niego własne waży sprawy.

/12 V 1935/

Wiersz ten, dotąd nie publikowany,
w swej oryginalnej formie został
udostępniony redakcji przez panią
Jadwigę Bury-Zaleską, ciotkę poetki.

TU W LATACH 1940-1942
MIESZKAŁA I TWORZYŁA
KRYSZYNA KRAHELSKA
„DANUTA” 1914 - 1944
POETKA - ŻOŁNIERZ AK

Gdy przyjdzie czas odlotu do krainy innej,
Chcę odlecieć w porywie szczęścia i natchnienia
Jak ptak, co uciekając z ziemi niegościnniej,
Ziemię na niebo zamienia.

PRZESZŁOŚĆ - PRZYSZŁOŚCI

Informator NSZZ **Solidarność** IUNG

Redaguje zespół: J. Gador, S. Godek,
S. Gzażewski, J. Grajper, M. Spół
24-100 Puławy, ul. Czarłotowskich 8
Tel. 34-21 w. 283, Teleks 642410
Druk IUNG Puławy, zam. 232 /V/81
Nakład 800+50 egz. A-4
DO UŻYTKU WEWNĘTRZNEGO